

ნათია გორგაძე

*ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი;
სამოქალაქო ინტეგრაციისა და ეროვნებათშორისი
ურთიერთობების ცენტრი*

**დონეპოდ დაყოფილი საკითხავი მასალა და
კითხვის ეფექტური სწავლის მეთოდები**

ასტრატია

სტატიაში განხილულია კითხვის უნარების განვითარებისთვის შემუშავებული ტექსტები – „კითხვის კიბე“, რომლებიც დონეპოდ დაყოფილი წიგნების სახით არის წარმოდგენილი, და რომლებიც სკოლის დაწყებით საფეხურზე ეფექტურ დამხმარე მასალას წარმოადგენს. დონეპოდ დაყოფილი წიგნები დასავლეთში არსებულ გამოცდილებას ეფუძნება და კითხვის სწავლების ლინგვისტურ, ლიტერატურულ, ფსიქოლოგიურ და პედაგოგიურ ასპექტებს აერთიანებს. ამგვარი მასალის დონეპოდ განაწილების პრინციპი ე.წ. „კითხვადობის“ ფორმულას ეფუძნება. ამასთან, ტექსტები შემუშავებულია ქართული და არაქართული სკოლის მოსწავლეთა კითხვის დონის აღწერითი კვლევისა და ანალიზის საფუძველზე და, შესაბამისად, ითვალისწინებს, ერთი მხრივ, ქართული ენის სპეციფიკას და, მეორე მხრივ, ორმაგ წიგნიერებაზე მუშაობის პრინციპებს. „კითხვის კიბე“ გამოზნულია საკლასო ოთახში მუშაობისა და დამოუკიდებელი კითხვისათვის. შესაბამისად, დიდი მნიშვნელობა ენიჭება მასწავლებლის როლს, მის მიერ არჩეულ სწავლის მეთოდებსა და მოსწავლეებთან მუშაობის პერიოდში გამოყენებულ სტრატეგიებს. სტატიაში ვისაუბრებთ როგორც დონეპოდ დაყოფის პრინციპებზე, ასევე მოკლედ მიმოვიხილავთ იმ მიდგომებს, რომელთა გამოყენებაც რეკომენდებულია ამგვარი მასალით მუშაობის პროცესში.

დონეპოდ დაყოფილი წიგნების შემუშავების წინაპირობა

კითხვის უნარების განვითარებაზე საუბრისას, პედაგოგები ხშირად ამახვილებენ ყურადღებას იმ გამოწვევაზე, რომელიც მოსწავლეებისათვის შესაფერისი მასალის მოძიებასთან არის დაკავშირებული. ჩვენ ხშირად გვესმის, რომ მასწავლებლებს კლასში უწევთ ახალბედა, დამწყებ მკითხველებთან შეუსაბამოდ რთული ან არასწორ კითხვით მიდგომებზე დაფუძნებული მასალებით მუშაობა. მოსწავლეები, რომლებსაც კითხვის შესწავლა ახლად დაწყებული აქვთ, საჭიროებენ იმგვარ საკითხავ მასალას, რომელშიც კარგად არის დაბალანსებული კითხვის მხარდასაჭერი კომპონენტები და გამოწვევები.

„საკითხავი მასალა მკითხველის თვითრწმენას უნდა განამტკიცებდეს და წიგნის გააზრებას/გაცნობიერებას უწყობდეს ხელს, თუმცა, ამასთან, მკითხველის წინაშე გარკვეულ ამოცანებს უნდა სახავდეს და ყურადღების კონცენტრირებას, ძალისხმევასა და გულდასმით მუშაობას მოითხოვდეს. – (კლეი, 1991ა).

სახელმძღვანელო, თავისი სტრუქტურის, სასწავლო პრინციპისა და უპირველესი დანიშნულებიდან გამომდინარე, ვერ ახდენს მოსწავლეების უზრუნველყოფას იმგვარი მასალით, რომელიც ზედმიწევნით ზუსტად შეეფერება ინდივიდუალური მოსწავლის კითხვის დონეს. ეს განსაკუთრებით თვალშისაცემია იმგვარ საგანმანათლებლო კონტექსტში, სადაც წიგნიერება

სასწავლო გეგმაში დამოუკიდებელ დისციპლინად არ არის განხილული. შესაბამისად, დონეებად დაყოფილი ტექსტები ეფექტურ დამხმარე მასალას წარმოადგენს მოსწავლეების წიგნიერებისა და კითხვის უნარების ეტაპობრივი განვითარებისათვის.

თუმცა, ბოლო ხანებში ბევრი კრიტიკა ისმის დონეებად დაყოფილი მასალის გარშემო. მეცნიერები და პედაგოგები საუბრობენ იმ უზარმაზარ ენერჯიაზე, დროსა და ფინანსებზე, რომელიც დონეებად დაყოფილი მასალების შექმნას სჭირდება. (ძიადლოვი, პეტერსონი, 2005). სპეციალისტების წუხილი მხოლოდ რესურსებს არ უკავშირდება. ისინი ფიქრობენ, რომ დონეებად დაყოფილი მასალა მასწავლებელს „მოდუნების“ საშუალებას აძლევს, რადგან მასწავლებელი ზედმეტად არის „მინდობილი“ ფორმულებზე და, ფაქტობრივად, მოსწავლის შეფასებას ტექსტების დონის მიხედვით ახდენს. ჩვენ ნაწილობრივ ვეთანხმებით ამ მოსაზრებას და დონეებად დაყოფილ მასალას არამც და არამც არ მივიჩნევთ ერთადერთ ან წამყვან საშუალებად წიგნიერების განვითარებისა და კითხვის კომპეტენციების გაუმჯობესებისათვის.

სანამ უშუალოდ დონეებად დაყოფილი წიგნების, მათი სპეციფიკისა და განაწილების პრინციპების მიმოხილვას დავიწყებდეთ, მოკლედ უნდა შევეხოთ მოსწავლეების კითხვის დონეებს, რაც ინდივიდუალური მოსწავლის წიგნიერებასთან და კითხვის გამოცდილებასთან არის დაკავშირებული. სწორედ ეს ურთიერთმიმართება განაპირობებს საკითხავი მასალის შესაფერისობას. საკითხავი მასალა ინდივიდუალურ მკითხველთან მიმართებით სამ დონედ განიხილება: დამოუკიდებლად საკითხავი, ინსტრუქციული / სასწავლო და ფრუსტრაციული.

მოკლედ მიმოვიხილოთ საკითხავი მასალის დონეები:

დამოუკიდებელი კითხვის დონე

1. მოსწავლე კითხულობს სიტყვების 99-100%-ს უშეცდომოდ;
2. კითხვის დროს აზრობრივ აქცენტებს სწორად ანაწილებს;
3. შინაარსის გადმოცემისას, ძირითადი მასალა სწორად არის ორგანიზებული;
4. მოვლენათა თანმიმდევრობა სწორია;
5. მოსწავლე აანალიზებს ტექსტის სტრუქტურას.

მოსწავლე ამბობს, რომ ტექსტი მარტივია.

ინსტრუქციული / სასწავლო კითხვის დონე

ამ დონეზე მოსწავლე მაქსიმალურად ვითარდება, როგორც მკითხველი. იდეალურ ინსტრუქციულ / სასწავლო კითხვის დონეზე:

1. მოსწავლე გრძნობს გამოწვევას, მაგრამ არ არის ფრუსტრირებული;
2. მოსწავლე თავისუფალია სტრუქსისგან, რომელიც სიძნელეებთან არის დაკავშირებული;
3. მოსწავლეს შეუძლია სიტყვების 95-98%-ის სწორად დეკოდირება და სიტყვათა 60-75%-ის გააზრება;
4. შინაარსის მოყოლისას, ძირითადი ფაბულა და შინაარსი გადმოცემულია;
5. ამ დონეზე მოსწავლე ცდილობს, კითხვის ახალი სტრატეგიები გამოიყენოს მაქსიმალური გააზრებისთვის.

მოსწავლე ამბობს, რომ ხდება, რა ისწავლა ტექსტიდან. „ზოგი სიტყვა რთულია, მაგრამ მასწავლებლის დახმარების შემდეგ კითხვა მიაღვივდება და ვხვდები, რომ წაკითხული საინტერესოა.“

ფრუსტრაციული კითხვის დონე

თუ მოსწავლეს არ შეუძლია ტექსტის დეკოდირება და გაანალიზება, ვერ ახდენს ტექსტის შეფასებას, მაშინ

ტექსტი ფრუსტრაციულია მისთვის. ამ დონის მასალაზე მუშაობისას:

1. მოსწავლე უშვებს ბევრ შეცდომას;
2. კითხვის რიტმი დარღვეულია და მოსწავლის ინტონაცია – არაბუნებრივი;
3. მოსწავლეს უჭირს სიტყვების სწორად დეკოდირება და გააზრება დახმარების ხარისხის მიუხედავად;
4. შეუძლია მხოლოდ 10-20% სიტყვების სწორად დეკოდირება და იაზრებს სიტყვების 50 ან ნაკლებ პროცენტს;
5. მოყლისას, შინაარსს სრულად ვერ იხსენებს ან შემთხვევით, ფრაგმენტულად გადმოსცემს;
6. ლოგიკური თანმიმდევრობა მოყლის დროს არ იგრძნობა;
7. მასწავლებლის კითხვებს ვერ პასუხობს.

მოსწავლე ამბობს, რომ ეს ტექსტი ძალიან რთულია და „ვერ იტანს ამ საშინელ ისტორიას!“

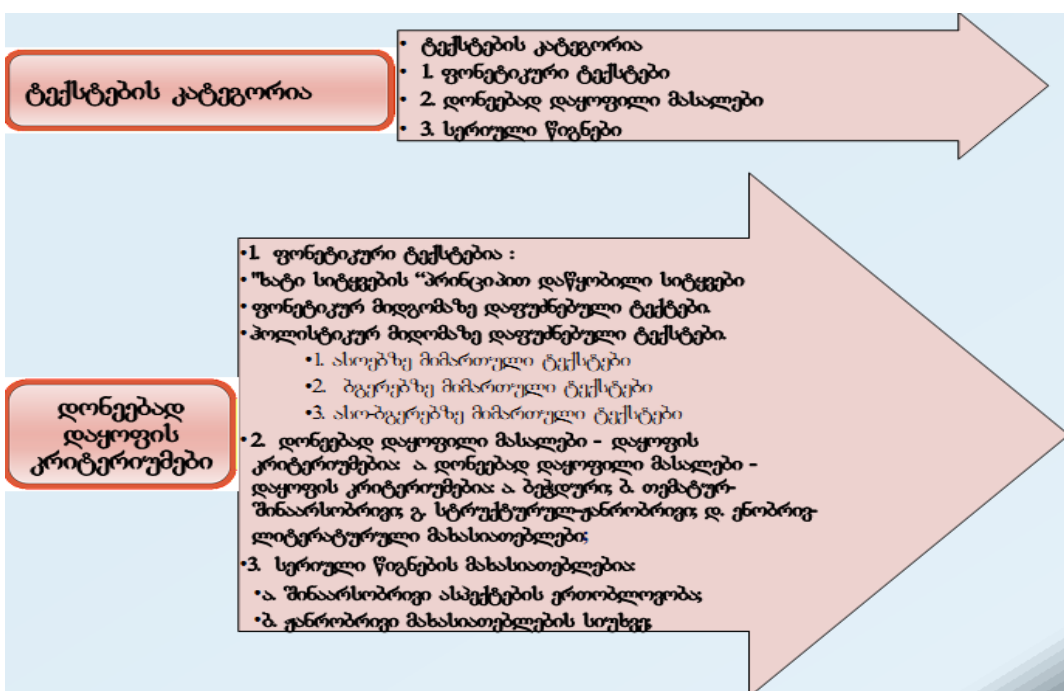
კითხვის დონეებად დაყოფილი მასალის უპირატესობა სწორედ ისაა, რომ მასალის სიუხვე და სირთულის განმსაზღვრელი ფორმულის მრავალი კომპონენტის გამო, ის საშუალებას იძლევა, კარგად უპასუხოს კითხვისას მოსწავ-

ლის ინდივიდუალურ შესაძლებლობებს. ცხადია, საკლასო ოთახში მუშაობის დროს მასწავლებელს არ აქვს იმის საშუალება, რომ თითოეულ მოსწავლესთან ცალ-ცალკე იმუშაოს განსხვავებულ ტექსტზე. თუმცა, დონეების განმსაზღვრელი კომპონენტების მრავალფეროვნება მას საშუალებას აძლევს, სწორედ იმ ასპექტებზე გაამახვილოს ყურადღება, რომლებიც კონკრეტული მოსწავლისათვის წარმოადგენს სირთულეს.

მოკლედ განვიხილოთ „კითხვის კიბე“, მისი ძირითადი მახასიათებლები და შემადგენელი მასალის დონეებად დაყოფის კრიტერიუმები.

„კითხვის კიბე“ „სამოქალაქო ინტეგრაციისა და ეროვნებათშორისი ურთიერთობების ცენტრის“ მიერ შემუშავდა ეუთოს ეროვნული უმცირესობების უმაღლესი კომისრის (ეუუკი) ოფისის დაფინანსებით განხორციელებული პროექტის - „განათლების რეფორმის ხელშეწყობა ეროვნულ უმცირესობათა სკოლებში“ ფარგლებში. „კითხვის კიბეში“ გაერთიანებული ტექსტების გადანაწილება პირობითად ორ ასპექტად ხდება:

1. ტექსტების კატეგორიები;
2. დონეებად დაყოფის კრიტერიუმები.



კითხვის კიბე“ რამდენიმე კატეგორიად და დონედ დაწყობილ 417 წიგნს აერთიანებს. აქედან 200 – დონეებად დაყოფილი ტექსტია, 117 – სერიული, ხოლო დანარჩენი კი ფონეტიკურ ტექსტებს აერთიანებს.

მოკლედ მიმოვიხილოთ თითოეული კატეგორია და დონეებად დაყოფის კრიტერიუმები:

ფონეტიკური ტექსტები

ფონეტიკური ტექსტების გამოყენება კითხვის სწავლის დაწყებითი ეტაპიდან არის მიზანშეწონილი. თუმცა, სირთულის თანდათანობით ზრდასთან ერთად, ისინი ტრანზიტული მკითხველისთვისაც შეიძლება გამოვიყენოთ.

ამასთან, ტექსტები 3 კატეგორიად არის დაყოფილი.

„ხატი სიტყვების“ პრინციპი - რომელიც მთლიანი სიტყვის პრინციპით მუშაობის მიდგომაზეა დაფუძნებული და მაღალსიხშირულ სიტყვებზეა აგებული ანბანური თანმიმდევრობის პრინციპის გათვალისწინებით. „ხატი სიტყვებით“ განუმარტავთ იმგვარ სიტყვებს, რომლებიც მაღალსიხშირულია და რომელთა დეკოდირება უმაღლეს, სიტყვის დონეზე ხდება. „ხატი-სიტყვების“ წასაკითხად ასო-ბგერებისა და მარცვლების დონეზე დეკოდირება არ წარმოადგენს აუცილებლობას. სიტყვები განლაგებულია ანბანის ასოების სირთულის პრინციპით და თითოეული წიგნი ერთი ასო-ბგერის მთლიანი სიტყვის მეთოდით შესწავლას/ცოდნის გამყარებას გულისხმობს. „ხატი სიტყვების“ კატეგორიაში გაერთიანებული წიგნები მდიდარი ილუსტრაციური მხარდაჭერით ხასიათდება. სირთულე კი ანბანის ასო-ბგერების შესწავლის თანმიმდევრობის მიხედვით იზრდება. მაგ. პირველი ტექსტები „ა“, „ბ“, „თ“ და სხვა ასო-ბგერების შემცველ მაღალსიხშირულ „ხატი-სიტყვებზეა“ აგებული, ბოლო წიგნები კი „ჯ“, „ჭ“

„ჟ“ და ა.შ. ასო-ბგერების შემცველ „ხატი სიტყვებს“ აერთიანებს.

ფონეტიკურ მიდგომაზე დაფუძნებული წიგნები

დონეებად დაყოფილი წიგნებით სწავლებისას, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია ჰოლისტიკური (მთლიანი) მიდგომის გამოყენება. თუმცა, მეორე ენის პედაგოგების გამოკითხვისა და საკლასო მუშაობის დაკვირვების შედეგად დადგინდა, რომ ეფექტურია ფონეტიკურ მიდგომაზე დაფუძნებული წიგნების შემუშავებაც. ამგვარი ტექსტების შექმნის აუცილებლობა რამდენიმე ფაქტორით არის განპირობებული. 1. ახალბედა მკითხველებს, რომლებსაც მეტწილად სკოლამდელი განათლების შესაძლებლობა არ ჰქონიათ, არ გააჩნიათ ან ნაკლებად აქვთ ნაბეჭდი ტექსტთან ურთიერთობის გამოცდილება და უნარები, რომელიც 2-5 წლის ასაკში უნდა განვითარდეს და რომლის არსებობის შემთხვევაში: ბავშვი უნდა ავლენდეს ცნობისმოყვარეობას წიგნებსა და კითხვასთან მიმართებით; თავი მოჰქონდეს, თითქოს კითხულობს და წერს; ეყრდნობოდეს სურათებს და ცდილობდეს მათ მიხედვით მოჰყვეს ისტორიას; შესაძლოა, იცოდეს რამდენიმე ასო და შეეძლოს მათი ბგერასთან დაკავშირება; ისწრაფვოდეს წიგნების ერთობლივი კითხვისაკენ. ცხადია, ყველა ეს ქმედება დაკავშირებულია კითხვისთვის შესამზადებელი აქტივობების განხორციელებასთან. მსგავსი აქტივობები კი, სკოლამდელ ასაკში, სამწუხაროდ, ნაკლებად ხორციელდება. ეს განსაკუთრებით აქტუალურია არაქართული სკოლის მოსწავლეებისთვის. 2. მათთვის ასევე სიძნელეებს ქმნის ქართულის, როგორც მეორე ენის, მშობლიური ენის პარალელურად სწავლის დაწყებაც. ქართველი ბავშვების შემთხვევაში, იმავე პრობლემას უცხო ენასთან მიმართებით ვხვდებით. 3. მოსწავლეები ნაკლებად

არიან დაკავებული დამოუკიდებელი კითხვით. ქართველი ბავშვების შემთხვევაში ეს მეტწილად მშობლების კითხვის აუცილებლობასთან არასათანადო დამოკიდებულებით ან შეიღების სწავლის პროცესში არასაკმარისი მონაწილეობით არის განპირობებული. არაქართულ ოჯახებში იგივე პრობლემა მეტწილად გამოწვეულია, ერთი მხრივ, ოჯახების არასათანადო ცნობიერებით, მეორე მხრივ კი, ქართული გარემოს ნაკლებობით. ამ მიზეზების გამო, ანბანის სწავლის ეტაპი საკმაოდ ხანგრძლივი და რთული პროცესია. მასწავლებლები აღნიშნავენ, რომ კითხვის პროცესს მოსწავლეები ძალიან მცირე დროს უთმობენ. სწორედ ამიტომ, ასოების დასწავლა, და მით უფრო მთლიან სიტყვებში, მათი სწორად დეკოდირება გართულებულია. ჩვენ მიზანშეწონილად მივიჩნით, „ხატი სიტყვების“ კონცეფციაზე აგებული წიგნების პარალელურად, ფონეტიკურ კონცეფციაზე აგებული ტექსტებიც შეგვემუშავებინა. სავარაუდოდ, მსგავსი მიდგომა ანბანის დასწავლის პროცესს უფრო ეფექტურს გახდის. შესაბამისად, ამგვარი წიგნები ფონეტიკური მიდგომის პრინციპებზეა დაფუძნებული და ქართული ანბანის შესწავლის ტრადიციულ თანმიმდევრობას იმეორებს. ამასთან, წიგნები ილუსტრაციებით არის გამდიდრებული და ლექსიკის მრავალფეროვნებით გამოირჩევა.

პოლისტიკურ (მთლიან) მიდგომაზე დაფუძნებული წიგნები

ამგვარი წიგნები დონეებად დაყოფილი წიგნებისათვის შემუშავებულ კრიტერიუმებს ეფუძნება, თუმცა განსაკუთრებული ყურადღება ლექსიკური მარაგის გამდიდრებაზეა გამახვილებული. წიგნებში კონცენტრირებულია „პრობლემური“ ასო-ბგერებისგან შედგენილი სიტყვები. ამასთან, ბეჭდური, თემატურ-შინაარსობრივი, სტრუქტურულ-ჟანრობ-

რივი და ენობრივ-ლიტერატურული მახასიათებლებია გათვალისწინებული.

საგულისხმოა, რომ ამგვარი წიგნები სამი ტიპის ფონეტიკური ამოცანის შემცველია:

ა. *ასო დეკოდირებასთან დაკავშირებული პრობლემა*. ამგვარი პრობლემა დაკავშირებულია ვიზუალურ გააზრებასთან. ამ დროს მოსწავლე არასწორად წერს / ერთმანეთში ურევს ასოებს („ძ“, „ხ“ და „ს“, „წ“ და „შ“, „ჯ“ და „ჭ“ და სხვა);

ბ. *ბგერის დეკოდირებასთან დაკავშირებული პრობლემა*, რომელიც ბგერის არასწორად დეკოდირებასთან არის დაკავშირებული. მაგალითად, „თ“ და „ტ“, ხანდახან „დ“, ასევე: „ბ“-„ქ“-„კ“, „ძ“-„ც“-„წ“ და სხვა.

გ. *ასო-ბგერის დეკოდირებასთან დაკავშირებული პრობლემა*. „რთული“ ასო-ბგერები, რომლებიც მშობლიურ ენასთან სინთეზის დროს არათავსებადია. „ჭ“, „ყ“, „ჟ“...

აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ბგერის დეკოდირებასთან დაკავშირებული ტექსტები გამოიყენება მხოლოდ ქართულის, როგორც არამშობლიური ენის შესწავლისათვის. მშობლიური ენის შემთხვევაში, მსგავსი პრობლემები ნაკლებად აქტუალურია, თუმცა, პრობლემის სრულიად იგნორირება მშობლიური ენის შემთხვევაში მიზანშეწონილი არ არის...

პოლისტიკურ მიდგომაზე დაფუძნებული წიგნები ამოცანის გადასატრედად შემდეგ პრინციპზეა აგებული: ტექსტები მოცემულია ინდივიდუალურ პრობლემურ ასო-ბგერაზე. მაგალითად, ცალკე ტექსტი „ტ“ ასოზე, ცალკე - „თ“-ზე. მომდევნო ტექსტში ორივე პრობლემური ასო გაერთიანებულია.

დონეებად დაყოფილი ტექსტები

დონეებად დაყოფილი წიგნები სირთულის მიხედვით დახარისხებული პატარ-პატარა ტექსტების ერთობლიობაა,

რომლებიც ოთხი მახასიათებლის ფარგლებში გაერთიანებული ფორმულის მიხედვით, მოსწავლეების კითხვითი გამოცდილების საფეხურებრივ ზრდას უზრუნველყოფს. ეს მახასიათებლებია:

წიგნებისა და ნაბეჭდი მასალის მახასიათებლები, რომლებიც გვერდების სიგრძისა და თითოეულ გვერდზე სიტყვისა და წინადადებების მოცულობის კონტროლს გულისხმობს. ამ კრიტერიუმშია გაერთიანებული ასევე ბეჭდვის დიზაინი. მაგალითად, გვერდის თავი და ბოლო, პუნქტუაციის ტიპები, ილუსტრაციული მხარდაჭერა და ბეჭდვითი ნაწილისა და ილუსტრაციული მხარდაჭერის თანაფარდობა.

- **თემატურ-შინაარსობრივი მახასიათებლები** - კითხვის უნარის განვითარებასთან ერთად, ტექსტების შინაარსი, თემატიკა და იდეები უფრო და უფრო კომპლექსური ხდება.
- **სტრუქტურულ-ჟანრობრივი მახასიათებლები** - კრიტერიუმების ერთობლიობაა, რომლებიც განსაზღვრავენ, თუ რა სახითაა მასალა წარმოდგენილი. ეს შეიძლება იყოს ნარატიული (თხრობითი) ტექსტი, რომელიც მოთხრობის, ესეის ან ნოველის ფორმატითაა წარმოდგენილი და სიუჟეტის განვითარების საფეხურებს, მოქმედების ადგილს, პრობლემისა და მისი გადაწყვეტის დამახასიათებელ ფორმებს აერთიანებს.
- **ენობრივ-ლიტერატურული მახასიათებლები** დონეებად დაყოფილი მასალის როგორც თვისებრივ, ასევე რაოდენობრივ ასპექტებს ასახავს და ავტორის ხედვას, შეხედულებებს, ლიტერატურულ ხერხებს (მაგ, ომონიმები, მეტაფორები), ენობრივ სტრუქტურებს (წინადადებების სტრუქტურა, პარაგრაფის წყობა), ლექსიკისა და სიტყვების (მაღალსიხშირული, მაღალშინაარსობრივი,

ძირეული და წარმოქმნილი) არჩევანს განაპირობებს.

ამ მახასიათებლების გათვალისწინებით, დონეებად დაყოფილი მასალა სპეციალური ფორმულის გამოყენებით არის შემუშავებული. ეს ფორმულა კი შემდეგ კრიტერიუმებს აერთიანებს:

- სიტყვათა სრული რაოდენობა;
- რთულ სიტყვათა სრული რაოდენობა;
- მაღალსიხშირული სიტყვების სრული რაოდენობა;
- დაბალსიხშირული და ტრანზიტული სიტყვების სრული რაოდენობა;
- სხვადასხვა ტიპის სიტყვების თანაფარდობა ტექსტში მოცემულ სიტყვათა სრულ რაოდენობასთან;
- წინადადების სიგრძე;
- წინადადების სირთულე;
- ტექსტის პროგნოზირებადობა;
- ენობრივ-გრამატიკული სტრუქტურები და მათი განმეორების სიხშირე;
- ლიტერატურული მახასიათებლები;
- სიტყვათა რაოდენობა თითოეულ გვერდზე;
- გაფორმება, ილუსტრაციული მხარდაჭერის მოცულობა;
- კონცეპტუალური ჩარჩო;
- ნაცნობი თემატიკა;
- ტექსტის ჟანრი და სტრუქტურა.

კრიტერიუმების ამგვარი ერთობლიობა მუშაობის პროცესში თანდათან ჩამოყალიბდა. იგი მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში საკითხავი მასალის დონეებად დაყოფის მდიდარ გამოცდილებაზეა დაფუძნებული. თუმცა, სხვადასხვა ავტორის მიერ გამომუშავებული ფორმულებისა და კრიტერიუმების ყურადღებით შესწავლის შემდეგ, ქართულის ენის სპეციფიკისა და არსებული საჭიროებების გათვალისწინებით, ამ სახით ჩამოყალიბდა. ფორმულაში გაერთიანებული კრიტერიუმების ურთიერთმიმართება და მათი ცვლილება განაპირობებს წიგნის კონკრეტულ დონეს. კრიტერიუმები დონეთა მიხედვით პირობითად შემდეგნაირად არის განაწილებული და აღწერილი:

<p>მე-3 დონე: 3-8 სიტყვა თითო წინადადებაში, 4-6 სიტყვა საშუალოდ; 1-2 სტრიქონი თითო გვერდზე; 50-80 სიტყვა სულ; დასრულებული წინადადებები; მარტივი თანდებულები და შესავალი ნაწილი; მაქს. 2-4 მაღალსიხშირული ახალი სიტყვა; ენობრივი სტრუქტურა შეიძლება განსხვავებული იყოს პირველ და ბოლო გვერდებზე; მაღალპროცენტუალობის; ნაცნობი თემატიკა; თანამიმდევრული ტექსტური წყობა; მაქსიმუმ 8 გვერდი.</p>
<p>მე-7 დონე: 130-180 სიტყვა სულ; 3-8 სტრიქონი თითო წინადადებაში; 2-12 სიტყვა წინადადებაში; ტექსტური განლაგება ცვალებადია; პროცენტუალობის ენა და ენობრივი კონსტრუქციები წარმოდგენილია; 2-4 სიტყვის ცვლილება ტექსტის შუაში, რომელიც სტრუქტურულ ერთობლიობაშია; დასაწყისი და ბოლო გვერდები განსხვავებული სტრუქტურითაა მოცემული; ტექსტის გარკვეული ნაწილის განმეორება შესაძლებელია წინა გვერდებიდან; მკაფიო თანამიმდევრობა; ილუსტრაციებზე ნაკლები დამოკიდებულება; 10 გვერდი საშუალოდ.</p>
<p>მე-10 დონე: 250-320 სიტყვა სულ; 3-10 სტრიქონი თითო გვერდზე; 8 სიტყვა საშუალოდ წინადადებაში; წინადადების გართულებული ფორმა; მაღალსიხშირული სიტყვების უფრო იშვიათი განმეორება; სტრუქტურაზე ნაკლები დამოკიდებულება; განსაზღვრული ლექსიკა მოთხრობის ლექსიკის განმეორებითი მოხმარებით; ილუსტრაციებზე ნაკლები დამოკიდებულება; 12-14 გვერდი საშუალოდ.</p>
<p>მე-16 დონე: 920-1200 სიტყვა სულ; 9-11 სიტყვა საშუალოდ წინადადებაში; რთული წინადადებები; უფრო სტანდარტიზებული ლექსიკონი; ილუსტრაციები მხოლოდ მნიშვნელობის გაძლიერებისთვის გამოიყენება; სარჩევი, მინაწერები, ინდექსი, ლექსიკონი (გლოსარი); ცხრილები და ჩარტები; გართულებული კონცეპტუალური ჩარჩო; 20-24 გვერდი.</p>

შემუშავებული მახასიათებლების გარდა, დონეებად დაყოფილი ტექსტები რამდენიმე საგულისხმო პირობას მოიცავს: (1) ამგვარ ტექსტებზე მუშაობისათვის, მართებულად მიგვაჩნია შინაარსზე დაფუძნებული მიდგომის გამოყენება. შინაარსზე დაფუძნებული მიდგომა კითხვის უნარების ეფექტური განვითარების ჩვენეული ხედვაა. ამ კონცეფციას დეტალურად სხვა პუბლიკაციებში განვიხილავთ. (2) ამ ტიპის მასალა ინსტრუქციული/სასწავლო კითხვის დონეს უნდა აკმაყოფილებდეს და, შესაბამისად, ძირითადად საკლასო ოთახში მუშაობისათვის არის გამოიხმული. (3) როგორც უკვე აღვნიშნეთ,

ტექსტი ფორმულაში გაერთიანებული კრიტერიუმების ერთობლიობის მიხედვითაა დონეებად დაყოფილი, თუმცა თითოეულ ტექსტში ერთი ან რამდენიმე კრიტერიუმი უფრო მკაფიოდ არის გამოხატული და ტექსტზე მუშაობის პროცესში ეს კრიტერიუმი/კრიტერიუმები მთავარ ამოცანებს აყალიბებს/აყალიბებენ.

თვალსაჩინოებისთვის, მოკლედ განვიხილოთ ფორმულის თითოეული კრიტერიუმი ერთ-ერთი ტექსტის მაგალითზე. ამგვარად შევძლებთ იმ მეთოდებისა და მიდგომების განსაზღვრას, რომლებიც ეფექტურად განავითარებს კითხვის უნარებს.

ბებია ჩამოვიდა

დღეს ბებია ჩამოვიდა სოფლიდან. მან სოფლიდან კალათი ჩამოიტანა. ბებიას კალათი მდიშა. კალათში ბევრი ხილია. კალათშია ლეღვი, ყურძენი, ქლიავი, ატამი, მსხალი და ვაშლი.

ბებია კალათიდან ხილი ამოალავა:

ჯერ ლეღვი ამოიღო.

შემდეგ ყურძენი ამოიღო.

შემდეგ ქლიავი ამოიღო.

შემდეგ ატამი ამოიღო.

შემდეგ მსხალი ამოიღო.

და ბოლოს, ბებია ვაშლი ამოიღო.

ახლა ბებიას კალათი ცარიელია.

ახლა ბებიას კალათი მსუბუქია.



ტექსტი „კითხვის კიბის“ მესამე დონის წიგნია. ეს არ გულისხმობს, რომ ტექსტი აუცილებლად პირველი, მეორე ან მესამე კლასის მოსწავლისთვისაა განკუთვნილი. დონეებად დაყოფილი წიგნები არა კლასების მიხედვით, არამედ კითხვის უნარების განვითარების დონის მიხედვითაა დაყოფილი. შესაბამისად, ვვარაუდობთ, რომ ტექსტმა 1-დან მე-3 კლასის ჩათვლით მოსწავლეებთან უნდა იმუშაოს ეფექტურად. გაგაანალიზოთ ტექსტი ფორმულის კრიტერიუმების მიხედვით:

- **სიტყვათა სრული რაოდენობა** - 53 (სათაურის ჩათვლით – 55).
- **რთულ სიტყვათა სრული რაოდენობა** - „ამოალაგა“, წარმოებიდან გამომდინარე, არ არის მაღალსიხშირული სიტყვა. „ყურძენი“ - ფონეტიკური სირთულის მატარებელი შეიძლება იყოს. „ჯერ“, „შემდეგ“, „ბოლოს“ - ტრანზიტული სიტყვებია. მათი გადმოცემა მხოლოდ კონტექსტშია შესაძლებელი.
- **მაღალსიხშირული სიტყვების სრული რაოდენობა** - 11 სიტყვა. „დღეს“, „ბებია“, „კალათი“, „და“, „ბევრი“, „ხილი“, „ვაშლი“, „ატამი“, „მსხალი“, „ცარიელი“, „მსუბუქი“. (თუმცა, სიტყვები მაღალსიხშირულია, მათ სიხშირეში განსხვავება, ცხადია, არსებობს).
- **დაბალსიხშირული და/ან ტრანზიტული სიტყვების სრული რაოდენობა** - „ამოიღო“, „ახლა“, „შემდეგ, ჯერ, ბოლოს“. სულ 5 სიტყვა.
- **სხვადასხვა ტიპის სიტყვების თანაფარდობა ტექსტში მოცემულ სიტყვათა სრულ რაოდენობასთან;** - 55/11 მაღალსიხშირული/5 დაბალსიხშირული, რთული და/ან ტრანზიტული. (ტექსტი მესამე დონისაა, შესაბამისად, ორფუძიანი, ნაწარმოები, დარგობრივი, საერთაშორისო და სხვა ტიპის რთული სიტყვები არ გვხვდება.)

- **წინადადების სიგრძე** - საშუალოდ, 4 სიტყვა. ერთი წინადადება გრძელია და 8 სიტყვისგან შედგება. (**კალათშია ლეღვი, ყურძენი, ქლიავი, ატამი, მსხალი და ვაშლი**). ეს წინადადება ტექსტის ერთ-ერთი ამოცანაა, რომელზეც ქვემოთ ვისაუბრებთ.
- **წინადადების სირთულე** - მთავარი სირთულეა გრძელი, წინა კრიტერიუმში მოცემული წინადადება. ასევე, სირთულეს წარმოადგენს **„და ბოლოს, ბებიაშ ვაშლი ამოიღო“**, სადაც ჩართული მძიმით გამოიყოფა.
- **ტექსტის პროგნოზირებადობა** - ტექსტში პროგნოზირება ძალიან უხვი რაოდენობითაა მოცემული.
 1. ილუსტრაციული მხარდაჭერა. (წიგნის შემთხვევაში – მოცემულია პირველი წინადადების გასწვრივ ბებია უკანა პლანზე – სოფლის ფონით, შემდეგზე – ბებია მძიმე კალათით, კარებთან, კიდევ შემდეგზე – ბებია ოთახში ხილის ამოლაგების პროცესში. ხილის ამოღების პროცესის ამსახველი თითოეული წინადადების გასწვრივ მოცემულია დასახელებული ხილი. ბოლო სურათზე კი, დახატულია ცარიელი კალათი).
 2. კომულაციური თანმიმდევრობა, (რომლის ყველაზე მკაფიოდ აღქმა შესაძლებელია ისეთი ნაცნობი ლექსის მაგალითზე, როგორცაა „თხამ ვენახი შეჭამა“. ჩვენი ტექსტის შემთხვევაში კი, რთულ წინადადებაში **ხილი** იმავე თანმიმდევრობით შემდეგ წინადადებებშია დასახელებული).
 3. რეპეტიციული ხასიათის ფრაზები - (**„შემდეგ ყურძენი ამოიღო, შემდეგ ქლიავი ამოიღო, შემდეგ ატამი ამოიღო, შემდეგ მსხალი ამოიღო**), ასევე **ახლა ბებიას კალათი ცარიელია. ახლა ბებიას კალათი მსუბუქია“**.
- **ენობრივ-გრამატიკული კონსტრუქციები და ლიტერატურული მახ-**

ასიათებლები - ტექსტში უხვადაა მოცემული ერთგვაროვანი ენობრივი კონსტრუქციები, რომელთა დეტალური განხილვა საჭიროებს არ წარმოადგენს. რადგან მასალა დაბალი საფეხურისაა, ენა და ლიტერატურული მახასიათებლები მარტივია. აქ ნაკლებადაა მოცემული ავტორის ინდივიდუალური ხედვა.

- **სიტყვათა რაოდენობა თითოეულ გვერდზე, გვერდების რაოდენობა** - წიგნში სიტყვათა რაოდენობა თითოეულ გვერდზე 3-დან 11-მდე მერყეობს. წიგნი 8 გვერდისგან შედგება.
- **გაფორმება, ილუსტრაციული მხარდაჭერის მოცულობა** - ეს კრიტერიუმში დეტალურად არის განხილული პროზოზირებადობის აღწერისას.
- **კონცეპტუალური ჩარჩო** - ტექსტი აგებულია რიგითობის პრინციპით: „ჯერ... შემდეგ... შემდეგ... და ბოლოს“, რაც მოსწავლეებს, ერთი მხრივ, ამ ტიპის ენობრივ-გრამატიკულ სტრუქტურას ასწავლის ან არსებულ ცოდნას ამყარებს, მეორე მხრივ კი, რიგითობის პრინციპის უკეთ გააზრებას უწყობს ხელს. ამასთან, მოსწავლე იაზრებს იმ ლოგიკას, რომელიც არსებობს ხილის ამოღებების პრინციპთან მიმართებით (ჯერ რბილი და ადვილად ფუჭებადი ხილი ამოგვაქვს, შემდეგ კი – უფრო მაგარი).
- **ნაცნობი თემატიკა** - ტექსტში მოცემული თემატიკა კარგად არის ნაცნობი დამწყები მკითხველებისათვის და იძლევა საშუალებას, კითხვის დაწყებამდე, რაც მათთვის კომფორტულია და კითხვის მოტივაციას ზრდის.
- **ტექსტის ჟანრი და სტრუქტურა** - ტექსტი მხატვრულ-თხრობითი ჟანრისაა. სტრუქტურულად დაბალანსებულია. (ა) პირველი წინადადებები, რომლებიც მარტივი და მოკლეა, ტექსტში შესავალ ნაწილს წარმოადგენს. შუა ნაწილი, რომელიც

მაღალპროზოზირებადი, ერთგვაროვანი სტრუქტურით, თუმცა საინტერესო კონცეპტუალური ჩარჩოთი ხასიათდება. და ბოლოს, დასკვნა, რომელიც ტექსტში აღწერილი ისტორიის ერთგვარ შეჯამებას წარმოადგენს.

ჩვენ უკვე აღვნიშნეთ, რომ დონეებად დაყოფილი წიგნები საკლასო მუშაობისთვის არის გამიზნული. იმისათვის, რომ წარმოადგენა შეგვექმნას, რატომ გვაქვს იმის მოლოდინი, რომ მსგავსი ტექსტები ეფექტური იქნება მოსწავლეების კითხვის უნარების განვითარებისათვის, მოკლედ უნდა განვიხილოთ იმ მეტოდებისა და სტრატეგიების მაგალითები, რომელთა გამოყენებაც მიზანშეწონილად მიგვაჩნია კონკრეტულ ტექსტთან მიმართებით. ტექსტზე მუშაობის დაწყებამდე, მასწავლებელმა უნდა განსაზღვროს ტექსტში ამოცანები. ჩვენი ხედვით, ამ ტექსტში შემდეგი ამოცანებია მოცემული:

1. სიტყვების დეკოდირება და გააზრება, მათ შორის ხილის სახეობების დაკავშირება წინარე გამოცდილებასთან.
2. თანმიმდევრობის მაჩვენებელი სიტყვები (ე. წ. ლოგიკური კვანტორები) „ჯერ“, „შემდეგ“, „და ბოლოს“.
3. რიგითობის აღქმა - რთულ, 8 სიტყვიან წინადადებაში მოცემული ხილი მოგვიანებით როგორი რიგითობით ნაწილდება ამოღების პროცესში.
4. დასკვნის გამოტანის ამოცანა - რადგან ბებია ხილი სულ ამოიღო, ესე იგი კალათა ცარიელია. ცარიელი კალათა კი მსუბუქია.

1. კითხვამდე, კითხვის და კითხვის შემდეგში ფაზა – კითხვის დაწყებამდე მოსწავლეები „შეგვყავს“ ტექსტში. ამავდროულად, ვააქტიურებთ მათ წინარე გამოცდილებას. მასწავლებელმა შეიძლება შემდეგი კითხვები დაუსვას მოსწავლეებს: ვისი ბებია ცხოვრობს სოფელში? აქვს თუ არა ბებიის საცხოვრებელ სახლს ბაღი, სადაც ბევრი ხი-

ლი ხარობს? რომელი ხილი გაუსინჯავთ? რომელი ხილი უყვართ? და ა.შ. კითხვის ფაზა სასურველია, რომ დროის გარკვეულ მონაკვეთს მოიცავდეს. პედაგოგი მოსწავლეებს აძლევს საშუალებას, ჩუმად წაიკითხონ ტექსტი. მოგვიანებით, კითხულობს, თუ სურს რომელიმე მოსწავლეს (მოსწავლეებს) ხმამაღლა წაიკითხოს ტექსტი. თუ ამგვარი მოსწავლეები აღმოჩნდნენ, მონაცვლეობით აკითხებს ტექსტს. პედაგოგი წინასწარ ათანხმებს მოსწავლეებთან კითხვის ზომიერ ტემპს და მკაფიო დიქციას. თუ მოსწავლეები არ გამოთქვამენ ხმამაღლა კითხვის სურვილს, პედაგოგი თავად კითხულობს მას გამდიდრებული მეტყველებით. (ინტონაციური ხვეულები, მცირე შესტიკულაცია, მკაფიო დიქცია, მცირე და ლოგიკური პაუზები ტექსტის ნაწილებს შორის.) კითხვის შემდგომი ფაზა მოიცავს კითხვებს: რა გაიგეს მოსწავლეებმა? რა ვერ გაიგეს? რომელი სიტყვა ვერ გაიგეს? (უცნობ სიტყვებზე მუშაობას მასწავლებელი შემდეგ ეტაპზე იწყებს). რა მოეწონათ? (შეიძლება მოსწავლეს რომელიმე სიტყვაც კი მოეწონოს ან გამოხატოს მსგავსი ნობათით საკუთარი ბების ნახვის სურვილი).

2. „სიტყვის იერიშის“ სტრატეგია – გამოიყენება უცნობი სიტყვების არსებობის შემთხვევაში. სიტყვის იერიშის სტრატეგიების გამოყენება ეხმარება მოსწავლეს სიტყვის დეკოდირებაში, მის სწორად წარმოთქმაში და შინაარსის გაგებაში.

- ა. სიტყვის ნელ-ნელა და მრავალჯერადად წარმოქმნა
- ბ. სურათებში მოცემული ინფორმაციის გამოყენება.
- გ. სიტყვის განხილვა ნაწილებად.
- დ. სიტყვის დაკავშირება მოსწავლეებისთვის ნაცნობ სიტყვასთან/სიტყვებთან.
- ე. წინადადების რამდენჯერმე წაკითხვა.
- ვ. კითხვის გაგრძელება. (დავეყრდნოთ ფრაზის შინაარსს. თუ სიტყვა შემდეგ

წინადადებებშიც მეორდება, შევადაროთ წინადადებები. რას შეიძლება სიტყვა ნიშნავდეს ორივე წინადადებაში?)

შემდეგი სავარჯიშოების შესრულების წინ მასწავლებელი სთხოვს ბავშვებს, ცოტა ხნით გვერდზე გადადონ ტექსტი.

3. რიგითობის პრინციპი – ამ ეტაპზე მასწავლებელმა, სასურველია, რომ წერითი დავალება შეასრულებინოს მოსწავლეებს. სასურველია დავალების

ჯერ _____	ამოიღო.
შემდეგ _____	ამოიღო.
შემდეგ _____	ამოიღო.
შემდეგ _____	ამოიღო.
შემდეგ _____	ამოიღო.
შემდეგ _____	ამოიღო.
და ბოლოს, _____	ამოიღო.

მცირე, 2-4 კაციან ჯგუფებში შესრულება. მასწავლებელი ბავშვებს ურიგებს ცხრილს. წერითი სამუშაოს დასრულების შემდეგ, განხილვა ხდება მთელ ჯგუფში. მასწავლებელი კითხულობს ცხრილში მოცემულ სიტყვებს და მოსწავლეები მოხალისეობის პრინციპით პასუხობენ, სავარაუდოდ – ჯგუფურად.

4. დაკავშირება წინარე ცოდნასთან -



მასწავლებელი ურიგებს ბავშვებს ვენის დიაგრამას. ბავშვები ინდივიდუალურად მუშაობენ. ნებისმიერი სავარჯიშოს შესრულების წინ, მასწავლებელმა ნათ-

ლად უნდა აუხსნას მოსწავლეებს ამოცანა. კეთების პროცესში მასწავლებელი ეხმარება მოსწავლეებს. თუმცა დახმარება ინსტრუქციულია და არ გულისხმობს ლექსიკურ დახმარებას.

ამოცანები:

1. რიგითობის პრინციპის (ლოგიკური კვანტორის) „ჯერ, შემდეგ, და ბოლოს“ დასწავლა. მისი დაკავშირება სხვა კონტექსტთან. დასწავლა სახეცვლილი სახით პრინციპის გაგებისათვის. 2. დაკავშირება საკუთარ გამოცდილებასთან; 3. არსებული ლექსიკური მარაგის გააქტიურება; 4. მსგავსების (რა მიყვარს იქიდან, რაც ბებიამ ამოაღა) და კონტრასტის (რა ხილია, რაც მე მიყვარს, მაგრამ ბებიამ არ ამოაღა) გააზრება. 5. რთული სიტყვის „ამოაღა“ მრავალჯერადი გამოთქმა და დასწავლა.

5. რთული სიტყვის დასწავლა და განმტკიცება - მასწავლებელი დაფაზე წერს სიტყვას „ამოაღა“. მასწავლებელი სთხოვს ბავშვებს, დაასახელონ, მაგალითად, რა ამოაღა რომელიმე მათგანმა, ვთქვათ, ანამ, ჩანთიდან... მასწავლებელი იმეორებს: „ანამ ჩანთიდან ამოაღა...“ ბავშვები ასახელებენ ნაცნობ ნივთებს. ბოლოს მასწავლებელი სთხოვს მოსწავლეებს, შეაჯამონ, რა საგნები ამოაღა ანამ.

6. მიზეზ-შედეგობრივი კავშირის დადგენა, დასკვნის გამოტანა. მასწავლებელი სვამს შემდეგ კითხვებს: „რა მოხდა, როცა ბებიამ კალათიდან ხილი ამოაღა? რატომ არის კალათა ცარიელი? როგორია ცარიელი კალათი? რატომ არის ახლა კალათა მსუბუქი?“

შესაძლებელია, რომ მოსწავლეებმა ვერ გასცნენ კითხვებს პასუხი. ამ შემთხვევაში მასწავლებელი სთხოვს მათ, ტექსტში მოძებნონ პასუხები. იმ შემთხვევაში, თუ მოსწავლეები მაინც ვერ პასუხობენ კითხვებს, მასწავლებელი უხსნის მოსწავლეებს „ახლა“ და „იმიტომ, რომ“ სტრუქტურების გამოყენებით მიზეზ-შედეგობრივ კავშირებს და აკეთებს დასკვნას.

ნებით მიზეზ-შედეგობრივ კავშირებს და აკეთებს დასკვნას.

ცხადია, ზემოთ აღწერილი მეთოდები და სტრატეგიები პირობითია. პირობითია მათი გამოყენების რაოდენობაც. თუმცა, იგი წარმოდგენას იძლევა დონეებად დაყოფილ ტექსტებზე მუშაობის მეთოდებზე.

და ბოლოს, განვიხილოთ მესამე ტიპის მასალა - სერიული წიგნები.

სერიული წიგნები

სერიული წიგნები ასევე სირთულის ზრდის პრინციპით დალაგებული მასალაა. თუმცა, დონეებად დაყოფილი ტექსტებისგან ისინი რამდენიმე პრინციპული მახასიათებლით განსხვავდებიან. ეს მახასიათებლებია:

1. წიგნებს ერთი და იგივე გმირი, ჩვენ მიერ შემუშავებული ტექსტების შემთხვევაში, სამი გმირი აერთიანებს.

2. წიგნებში დონეებად დაყოფილი კომპონენტები მოცემულია, თუმცა ყველაზე დიდი აქცენტი შინაარსობრივ მხარეზეა გამახვილებული. ამასთან, სერიული წიგნების ერთ-ერთი უმთავრესი ამოცანაა მოსწავლეების კითხვის მოტივაციის გაზრდა და დამოუკიდებელი კითხვის პრაქტიკის განვითარება.

3. წიგნები მეტწილად დამოუკიდებელი ან მშობლებთან კითხვისთვისაა განკუთვნილი, თუმცა, ეს არ გამორიცხავს კითხვის შემდგომი განხილვების, ვარჯიშის აღბათობას საკლასო ოთახში, მეტიც, წიგნები არაჩვეულებრივ საშუალებას იძლევა საკლასო ოთახში ისეთი ვერბალური და წერილი აქტივობები დაიგეგმოს, როგორცაა „კითხვის თეატრი“, „კითხვის კონფერენციები“, „მე რომ გმირის ადგილზე ვყოფილიყავი“ და ა.შ.

4. წიგნები ინფორმაციული და შემეცნებითი ხასიათისაა. ისინი, კითხვის უნარების განვითარებასთან ერთად, მოსწავლეებს საინტერესო მოვლენებს და საკითხებს აცნობს სხვადასხვა სფეროდან. ამასთან, სერიული წიგნები მოსწავლეებს საინტერესო და მრავალ-

ფეროვან ქანრობრივ-სტრუქტურულ და კონცეპტუალურ ელემენტებს სთავაზობს. წიგნების უმრავლესობას მკითხველი ავთენტური სიტუაციებიდან, რომლების წიგნის პატარა გმირების ყოველდღიური ცხოვრებას აღწერს, სხვადასხვა ტიპის ინფორმაციულ-შემეცნებით ისტორიებში გადაყვავართ. პატარა მკითხველი სერიის გმირებში საკუთარ თავს ამოიცნობს და მათ ისტორიებს საკუთარ გამოცდილებას უკავშირებს. ახალ ინფორმაციას კი მკითხველი წიგნებში დიალოგების, მხატვრული-თხრობითი, ინფორმაციულ-თხრობითი, ინფორმაციულ-აღწერითი, ბიოგრაფიული, ისტორიული მასალებით იღებს, რაც მისთვის დამატებითი კითხვითი სტიმულია. სწორედ ამ მიზნით სერიებში პრაქტიკულად ყველა ის ქანრობრივი მახასიათებელია მოცემული, რომელიც დონეებად დაყოფილი ტექსტების ფორმულაშია გათვალისწინებული, და რომელიც, სერიულ წიგნებში უშუალოდ და სახალისოდ არის წარმოდგენილი.

5. დონეებად დაყოფილი ტექსტებისგან განსხვავებით, სერიული წიგნები არ არის 20 დონედ დალაგებული. აქ 13 დონეა წარმოდგენილი და თითოეულ დონეზე 9 სერიულ მოთხრობას აერთიანებს. ბოლო დონეები, შინაარსობრივი მახასიათებლებიდან გამომდინარე, 9-10 წლის ბავშვისთვის უნდა იყოს განსაკუთრებით საინტერესო. სერიული წიგნების დაყოფის ეს პრინციპი რამდენიმე ფაქტორის გათვალისწინებით არის დაცული: ა. მოსწავლე არ უნდა გადაიღალოს და არ უნდა მობეზრდეს სერიის გმირებთან ინტერაქცია. ბ. მოსწავლეს არ უნდა დაეკარგოს მოტივაცია შინაარსობრივად შეუსაბამოდ მარტივი ტექსტების კითხვის გამო.

6. სერიული წიგნების დონეები არ არის შესაბამისობაში დონეებად დაყოფილ ტექსტებთან. რადგან სერიებში ძირითადი აქცენტი შინაარსობრივ-კონსტრუქციულ მხარეზე კეთდება, პირველი სერიის წიგნები დონეებად დაყო-

ფილი ტექსტების 3-4 საფეხურისათვის აუცილებელ კითხვით უნარებსა და გამოცდილებას მოითხოვს.

მოტივაციის ფაქტორი კითხვის უნარების განვითარებისათვის

და ბოლოს, სტატიაში არ შეიძლება არ შევეხოთ მოტივაციის მნიშვნელობას კითხვის უნარების გამომუშავებისათვის. მოტივაცია არ შეიძლება დონეებად დაყოფილი მასალების კრიტერიუმს წარმოადგენდეს, თუმცა, ამგვარი მასალების გამოყენება კითხვის მოტივაციის ამოცანას უდავოდ ისახავს.

სამცხე-ჯავახეთსა და ქვემო ქართლში ტექსტებზე მუშაობის პროცესში საკმაოდ აშკარად დაფიქსირდა, რომ მოსწავლეებს უჭირთ დიდხანს კითხვა. მეტიც, მიუხედავად იმისა, რომ ისინი ხალისით კითხულობენ მოცემულ მასალას და სიამოვნებით ასრულებდნენ დავალებებს, მასწავლებლების უმეტესობამ აღნიშნა, რომ მოსწავლეები კითხვისაგან „დაიღალნენ.“ ეს ტენდენცია მიუთითებს, იმაზე, რომ მოსწავლეები არ არიან ჩართულები ხანგრძლივ კითხვით აქტივობებში და, შესაბამისად, არ გააჩნიათ საკმარისი გამოცდილება და უნარები იმისათვის, რომ გარკვეული მოცულობის მასალა იკითხონ. თავისთავად, კითხვის სისწრაფე და გამართულობა კითხვის პრაქტიკიდან მოდის. გუთრი, ვიგფილდი, მეტსალა და კოქსი (გუთრი, ვიგფილდი, მეტსალა, კოქსი, 1999) საკუთარ კვლევაში აფიქსირებენ მკვეთრად გამოხატულ დადებით კორელაციას მოსწავლეების მიერ კითხვაზე დახარჯულ დროსა და კითხვაში გაწაფვას შორის. კითხვის გაწაფვა კი ურთიერთმიმართებაშია მოტივაციის ზრდასთან. თუ მოსწავლეს შეუძლია გამართული კითხვა და ნაკითხის გააზრება, ის მოტივირებულია, იკითხოს.

2010 წლის კვლევამ, რომელიც ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციამ (OECD) ჩაატარა, აჩვენა, რომ იმ მოსწავლეებს, რომ-

ლებიც კითხვისგან სიამოვნებას იღებენ, უკეთეს აკადემიურ შედეგებს აჩვენებენ, ვიდრე ისინი, ვისთვისაც კითხვა მხოლოდ ვალდებულებაა. ამავე კვლევამ საკმაოდ დამაფიქრებელი შედეგი დააფიქსირა. გამოკითხულ მოსწავლეთა 37% არასდროს კითხულობს სიამოვნებისათვის. ფაქტი ისაა, რომ ეფექტური სწავლებისა და სწორი მიდგომების გამოყენების მიუხედავად, გააზრების უნარების განვითარებისგან დამოუკიდებლად, ის მოსწავლეები, რომლებიც არ არიან კითხვისადმი განწყობილნი, ვერ ახდენენ თავიანთი წიგნიერების პროტენციის მაქსიმალურად გამოვლენას. მეტიც, გუთორის, შაფერისა და ჰუანგის (გუთორი, შაფერი, ჰუანგი, 2001) მიერ ჩატარებულმა 2001 წლის კვლევამ დაადასტურა, რომ მოსწავლეების კითხვისადმი დამოკიდებულებას, მათ მოტივაციას და ჩართულობას ბევრად დიდი მნიშვნელობა აქვს წიგნიერების განვითარებისათვის, ვიდრე ოჯახის სოციალურ სტატუსს, შემოსავალს და მშობლების განათლების დონეს. კითხვის საერთაშორისო ასოციაცია (IRA) ასევე ხაზს უსვამს მოტივაციის როლს კითხვის უნარების განვითარებაში. ბოლო წლებში განსაკუთრებით ბევრი კვლევა სწორედ მოტივაციის როლის დადგენას ეთმობა წიგნიერების განვითარებისათვის. „კითხვის მოტივაცია მთავარი პირობაა იმისათვის, მოსწავლე კითხვის პროცესში იყოს ჩართული და განსახორციელებელ აქტივობებს შორის, სწორედ კითხვას მიანიჭოს პრიორიტეტული მნიშვნელობა.“ (გამბრელი, 2009, 2011). მოტივირებული და კითხვის პროცესში ჩართული მოსწავლეები კითხვას მრავალფეროვანი პერსონალური მიზნებისათვის იყენებენ. კითხვის პროცესში მათ სტრატეგიული აზროვნება განუვითარდებათ. ისინი კარგად იცნობენ სხვადასხვა ტიპის ინფორმაციის მიღებისათვის მართებულ გზებს და სოციალურად ინტერაქციული არიან.

შესაბამისად, კითხვის მასალების შემუშავებისას, განსაკუთრებული როლი

მოსწავლეების კითხვის მოტივაციის გაზრდას და შენარჩუნებას ენიჭება, რაც თავისთავად განაპირობებს მათ მაღალ ჩართულობას კითხვით აქტივობაში. ამიტომ დონეებად დაყოფილი ტექსტები და მისი გამოყენების მიდგომები და მეთოდები მოიცავს იმ ფაქტორებს, რომლებიც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მოსწავლის კითხვის მოტივაციისათვის საკითხავი მასალის შემუშავებისა და კითხვის უნარების განვითარების პროცესში.

1. მოსწავლეები ბევრად მოტივირებულები არიან კითხვისას, თუ კითხვითი დავალებები და აქტივობები მათ რეალობასთან, ცხოვრების წესთან მჭიდროდ არის დაკავშირებული. კვლევებმა ცხადყო, რომ მოსწავლეები ბევრად უფრო ხალისიანად აკეთებენ ისეთ დავალებებს, სადაც მათ წაკითხული მასალა საკუთარ გამოცდილებასთან უნდა დააკავშირონ, ვიდრე დავალებებს, რომლებიც მხოლოდ წაკითხულ მასალას ეხება.
2. მოსწავლეებს ბევრად მოსწონთ კითხვა, თუ მათ საკითხავი ლიტერატურის ფართო არჩევანი აქვთ. შესაბამისად, თუ გაკვეთილებზე მათ სხვადასხვა ჟანრისა და ტიპის მასალის წვდომა აქვთ, ისინი მოტივირებულები არიან, ბევრი იკითხონ. მეტიც, მოსწავლეები ცდილობენ, მაქსიმალურად ჩაერთონ კითხვის პროცესში და ყურადღებით იმუშაონ იმისათვის, რომ დაასრულონ ერთი ტიპის ტექსტი და შესაბამისი დავალებები და სწრაფად ახალზე გადავიდნენ.
3. მოსწავლეები ბევრად უფრო მოტივირებულები არიან იკითხონ, თუ მათ საშუალება ეძლევათ, კითხვის პროცესს საკმარისი დრო დაუთმონ. ხანგრძლივი კითხვის პროცესი მოსწავლეების კითხვის უნარებს ავითარებს და მათ გაწაფულ მკითხველებად აქცევს. ჩვენი რეალობიდან გამომდინარე, მას-

წავლებელმა სასწავლო წლის დასაწყისში საკლასო ოთახში კითხვის პროცესი მცირე დროით, მაგალითად 10 წუთით დაიწვოს და ნელ-ნელა ეს დრო გაზარდოს.

4. მოსწავლეები უფრო ხალისით კითხულობენ იმ მასალას, რომელიც მათ თავად შეარჩიეს, ვიდრე მასწავლებლის მიერ შერჩეულს. ამის საშუალებას მათ სერიული წიგნები მისცემს. ამასთან, ისინი განსაკუთრებით მოტივირებულები იქნებიან, შეასრულონ დავალებები, თუ ამ დროს მათ არჩევანის თავისუფლება ეძლევათ. 2010 წლის კვლევამ დაადგინა, რომ მოსწავლეები, რომლებიც თავად ირჩევენ საშინაო დავალების ფორმას, ან შესრულებისას არ არიან შეზღუდულები მეთოდურად, ბევრად უკეთეს შედეგებს აჩვენებენ, ვიდრე მოსწავლეები, რომლებსაც მკა-

ვრად სტრუქტურირებული საშინაო დავალებები აქვთ შესასრულებელი (პატალი, კუპერი, ვინი, 2010). ეს გასაკვირი არცაა და ბუნებრივი მოვლენაა, რადგან საკუთრივ შერჩეული მასალის კითხვისას, მოსწავლეები განსაკუთრებულ ძალისხმევას იყენებენ და ტექსტსაც ბევრად უკეთ იაზრებენ. (გამბრელი, 1996; გუთიე და სხვ., 2007; შიფელი, 1991; შპაულდინგი, 1992).

დასასრულ, იმედს გამოვთქვამთ, რომ მასწავლებლებს მალე მიეცემათ საშუალება, გაიცნონ, გამოიყენონ და შეაფასონ ჩვენ მიერ შემუშავებული მასალა და მეთოდური გზამკვლევი. სტატიაში განხილულ საკითხებზე კი დამატებითი ინფორმაცია ჟურნალის შემდგომ მერში იქნება მოცემული.

ბამოყენებული ლიტერატურა

- გორგაძე, 2011 - ნათია გორგაძე, დონეებად დაყოფილი წიგნები და მათი მნიშვნელობა კითხვის უნარების განვითარებაში, ბილინგვური განათლება, 8, 2011, გვ. 15-33.
- გრები, 2002 - Bill Grabe, Using Discourse Patterns to Improve Reading Comprehension, in conference proceedings, JALT 2002.
- გრეკემი, ჰებერტი, 2010 - Steve Graham and Michael Hebert, Writing to Read - Evidence for How Writing Can Improve Reading, , Vanderbilt University, 2010, pp. 4-11.
- კემბა, 2005 - Kemba A. N’Namdi , Guide to Teaching Reading at the Primary School Level , UNESCO, 2005, pp. 9-19.
- კითხვის სწავლება, 2005 - Teaching Reading, Commonwealth of Australia 2005, pp. 16-28.
- მასწავლებლის გზამკვლევი, 2009 - National Center for Family Literacy, What works - An Introductory Teacher Guide for Early Language and Emergent Literacy Instruction, 2009, pp. 15-20, 26,-29, 31-34, 45-47.
- სწავლების სტრატეგიების რესურს ცენტრი, 2005 - Learning Strategies Resource Center, Research & Training Associates, Inc, 2005.
- წიგნიერების ინსტრუქციული სტრატეგიები, 2007 - Public Consulting Group’s Center for Resource Management, Council of Chief State School Officers , Literacy Instructional Strategies , 2007.

Natia Gorgadze

*Ivane Javakhishvili Tbilisi State University,
Center for Civil Integration and Inter-Ethnic Relations*

Leveled materials and effective methods of reading instruction

ABSTRACT

The paper provides insight into the concept of leveled texts which are represented as small books and seek for improving the reading skills on the primary grade of the school. The leveled materials are based on the best practices of text leveling systems world-wide and incorporate linguistic, literal, psychological and pedagogic aspects of reading instruction. Worth noting is that the leveling system is built on readability principles. The results of the descriptive study and performance analysis of students and teachers of Georgian and non-Georgian elementary schools were carefully analyzed, summarized and reflected in developed materials. Consequently the leveled books integrate the specifics of Georgian language and adopt the approaches apt for to effective improvement of biliteracy. The reading materials are envisaged for the work in the classroom and independent reading. Consequently, the role of teacher, strategies and teaching methods he uses in the classroom with students has significant impact on efficiency of the outcomes. We will argue the principles of text leveling and analyze the approaches which are recommended to be applied in the classroom.